

ȘEZĂTOAREA

Director: **Artur Gorovei.**

Anul V.

Fălticeni, Decembre 1899.

No. 12.

La 31 Decembre 1899 împlinindu-se
1000 ani de la moartea neîntrecutului
nostru povestitor

Ion Creangă,

închinăm, în amintirea lui, acest număr
al „Șezătoarei“, în semn de nețărmurită
și veșnică admirație.

Ion Creangă s-a născut în satul Humulești, de lângă Târgul-Neamțului, la 1 Mart 1837, și a murit în Iași, în ziua de 31 Decembre 1889.

Iată ce zice despre Ion Creangă, în cartea sa „*Stil și gândire*” (p. 118), regretatul Eduard Gruber:

— Creangă, țăranul de la Humulești, e un foarte puternic talent și este totul original în literatura noastră. Impreună cu Odobescu el stă în fruntea stilistilor români, deși între amândoi există o mare deosebire. El e adevăratul tip al românului cu calitățile lui mari și cu defectele lui de rasă. Inteligență aleasă, prezență de spirit, humour, ironie fină, sarcazmul cel mai mușcător, mai pe sus de toate caracter sentimental și entusiast, avînd în totdeauna la îndămină un fond nesecat de înțeleaptă filosofie a poporului român și posedînd în cel mai înalt grad puterea de a ne surprinde, el are acelaș defect ca și țăranul nostru guraliu, ades se perde în amănunțimele descripției slăbind firul logic. Creangă e o vastă sinteză etnică a poporului român. Cine s'ar ispiți să facă psihologia poporană a românului, va trebui să studieze afund pe acest foarte talentat scriitor. Creangă e, poate, cea mai verde creație a literaturii noastre. Voiu se înțeleg cea mai românească.

Afară de însemnătatea cea mare literară și estetică, Creangă mai e însemnat și dintr'un punct de vedere cu totul științific. El e mai e cea mai curată, mai sigură și mai inteligentă pentru sintaxa românească, el reproduce cu cea mai mare îmbelșugare geniul limbii noastre, adecă modul de a gândi și romanismele sau expresiunile proprii limbii române. În această privință (a sintaxei) Creangă are de tovarăș, în literatura noastră mai veche, pe talentatul cronicar Ioan Neculcea.

Amintiri despre Ion Creangă.

I.

Au picurat, zi cu zi, zece ani de la moartea lui Ion Creangă, şi este bine şi frumos să ne aducem aminte cît de des de acel moment cari prin talentul şi scriirile lor ne învăta a ne cunoaşte neamul, ne îndeamnă a-l iubi şi ne dovedeşte că limba românească este destoinică a descri cele mai înalte gândiri, cele mai adinele sentimente.

Cînd mi-aduc aminte de *Dînsul*, parcă-l văd aşa: nalt, gras, greoiu, cu faţa rotundă, cu privirea limpede şi isteată, glumeţ la vorbă; purta în cap o pălărie mare, cu un băţ gros şi ciotoros în mîină, îmbracat veşnic cu straie de şeiac. El era cunoscut de toată lumea din Iaşi, era prietenul tuturor; popii, profesorii, magistraţii, militarii, studenţii, îl cunoşteau tot aşa de bine ca şi negustorii, mahalagiul şi bătăuşii de la alegeri.

Il vedeai pretutindeni: la congrese, în cercuri literare, printre bătăuşii la alegeri, la părăzi şi sărbătorii naţionale, mai cu seamă la părăzi fiind că acolo venea armata cu muzică, şi cînd videai el cum defilează soldaţii, tunurile şi cavaleria, cu steagurile care fusese la război, parcă i se lumina faţa şi se mişca pînă la lacrimi. Cînd il vedeai stînd de vorbă cu d-l Maiorescu, Conta, Lambrior, I. Negruzzi, Emilianu şi alţi oameni de seamă ai Iaşului, la casă la d-nul Popor, la întrunirile societăţii *Junimea*, unde să vorbea pe stîmpe literatură şi ştiinţă, unde se frămîntau cele mai nouă idei politice, sociale şi economice. Cînd il vedeai dînd mîna şi stînd la vorbă cu ţaranii, cu mahalagiul şi negustorii, sau il

găseai blind o garafă, două de vin, infundat în Tataraul la grădină la Perjoaea, la Kirilă, sau sus în dealu Galatei la Leagănu Fluturilor, sau de cele mai multe ori la Bolta roșie, cînd cu Eminescu prietenul lui nedespărțit, cînd cu Huta Damaschin și Corduneanu tovarășii lui de alegeri, căci el făcea și politicele. La început făcea parte din *Fracțiunea liberă*, ear mai apoi a trecut la junimiști. Oamenii îi puneau mai multe porecle. Junimiștii îi ziceau *Popa Smîntîna*, și la moartea lui am găsit într-o ladă o păpușă în formă de popă cu potcap în cap, pe care era scris „popa smîntîna”. La mahala îi ziceau *răspopitul Creangă*, bătăușii la alegeri îi ziceau *popa dracu*, și toată lumea făcea haz de dînsu, și cînd cine-va avea vre-o nevoie, mai cu seamă din sărăcie, tot la dînsu alerga.

Odată întîlnindu-l părintele Gheorghe de la biserica Albă și întrebîndu-l cum mai merge cu sănătatea, el îi răspunde: „Ei, părinte, mare-i bunătatea lui Dumnezeu; vezi, la băbete, îți ia din vederi, din auz, dar nu te lasă păgubaș, și schimb îți dă o tusa zdravănă, sau o durere de șale de primă întăi și te mulțumești și așa, numai să o tîrîl de aci pe mine”. — Altă dată întrebîndu-l noi cari ne duc-am mai departe la el (Beldiceanu, Gruber, A. Stavri și cu mine): „La moșu Creangă, cum o mai hălăduiești din partea sănătății?” el ne răspunde zîmbind: „Bine, bine băeș, acum stăpînesc la barbă și trag plapoma cu dinții”.

Cînd nu-l vedeam cîte-va zile prin țîrg, ne duceam la dînsu acasă: „bojdeica mea de casă, și de vară și de iarnă și de zile bune și de zile rele”, cum zicea el. — Acolo îl găseam îmbrăcat într'un halat lung, cu o scufie în cap, și conjurat de vre-o două-spre-zece mîte, scriind, sau fiind bolnav, și cînd intram noi cu mare hălăgie și îngrămădiindu-l cu întrebările el ne răspundea cîte odată: „d'apoi mi-a venit pîrdalnica de boală; vezi așa-mi vine o ameteală la cap și parcă-mi ese un fum pe nas. Altă-dată ne răspundea: „dă, ce să fac, iar m-a apucat hachițele de scărătării de ale mele”, și din vorbă în vorbă, și din șagă în

și ajungeam câte o dată la discuțiunile foarte de seamă, și atunci când era serios, era elocuent și cu judecată dreaptă.

Așa dată ne citea din povestile, sau amintirile lui, sau din povestile lui pornografice, scrise cu atîta duh și haz, în cît să-l audeam și-l ascultam cu drag ceasuri întregi. Cînd era de la dînsul, toți recunoșteam vasta lui inteligență și marele lui talent de observație și de povestitor; avea o curiozitate atît de vie, sugestivă și naturală în descrierile lui, că și eu toți eram curioși a ști cum procedează el cînd scrie, și care clasă de scriitori face parte, este un tip vizual, auditiv sau senzibil, adică cînd scrie aude ceea ce compune sau citește, vede, sau să impresionează, și atunci am însărcinat pe profesorul Gruber ca să-l studieze mai de aproape, căci profesorul Gruber era și el un distins observator și să ocupe pe atunci cu două chestii de psihologie experimentală foarte bune și originale, anume: *audiția colorată* și *despre stil și literatură*, două studii cari le-a dat mai tîrziu la lumină și pentru care (audiția colorată) a fost felicitat de congresul de psihologie din Londra.

Mult timp profesorul Gruber să ducea singur pe la Creangă, să observa manuscrisele; studia modul cum concepe, îl vorbea asupra impresiunilor lui și după vre-o jumătate de oră într-o seară fiind cu toți întruniți acasă la Beldiceanu, unde se făceau adese întruniri literare, iată ce ne comunica profesorul: Creangă este un puternic tip senzual și auditiv; cînd scrie el e foarte emoționat; acum rîde singur, acum îi scapă lacrimi în ochi, face felurite mișcări involuntare, tranșează greoi ca și cum ar merge repede; cînd scrie parcă aude fraza că i-o repetă cine-va la urechi, apoi șterge, scrie și iar șterge pînă ce fixează cuvintele și înțelesul frazei. La casa lui în casă se află o femeie cam în vîrstă de vre-o 35 ani, care e o bună gospodărie și îl îngrijește; această femeie are plăcută la înfățișare, deșteaptă la vorbă și despre care se știe că ar fi în relațiuni amoroase cu dînsul. După ce profesorul înprăvește de scris povestea, o citește acestei femei, și atunci dînsa rîde și aprobă, atunci Creangă lasă la o parte

povestea și după cît-va timp o dă la tipărit.

Multe observații de folos i-a făcut această femeie, mai ales asupra cuvintelor întrebuintate, sau asupra stilului. Multe din aceste povești au fost istorisite și improspătate în memoria lui Creangă de către această femeie din popor, deșteaptă și cuminte. Ea a fost de sigur un puternic auxiliar al lui Creangă.

După moartea lui Creangă, noi cei aleși în comisiunea d-l Xenopol, Gruber și eu ne am dus la casa lui și ne am rugat de acea femeie ca să ne pună la îndemână toate manuscrisele lui Creangă, pe care le-am găsit îngrămădite într-o cameră; am ridicat toate acele hîrtii și ducîndu-le acasă le-am citit cu mare greutate fiind scrise cu plumbu pe ștergi de coale, pe coale întregi, pe petici mărunte, nenumărate, cu ștersături și trimiteri, frase resletite, idei dispartate, proverbe, bucăți întregi neisprăvite, poezii, cuvinte scrise în șir în formă de dicționar, expresiuni curioase, fraze întregi șterse în care erau cuvinte scrise apoi șterse, mutate din loc în loc, într'un cuvînt o muncă gigantică din care ne am păstra acum numai cele din urmă rămășițe.

Cea întâi poveste a lui Creangă a fost *Soacra cu trei nurori*, citită pentru întâia dată în Societatea Junimea la anul 1876. Mult a plăcut membrilor societății această poveste și îndată Creangă a fost încurajat și poftit să scrie serie. De sigur d-l Maioreșcu, Eminescu, Lambrior, Pano și alții, oameni erudiți și cu mult gust literar a recunoscut în Creangă un talent, l-au primit în cercul lor și acolo Creangă a capatat o adevărată instrucțiune, pe care și-a asimilat-o în darul lui cel nemărginit. Peste cîtiva ani Creangă era destul de stăpîn, talentul lui se îndrumase acum pe calea cea bună în mediul cult în care trăia acum a contribuit pe ne simțite la geniala lui operă. În adevăr, cînd examinăm cu deamănăntă concepțiunile, stilu, ritmul, structura fraselor, tonalitatea cuvintelor din povestea „Soacra cu trei nurori”, cea întâi producțiune a lui, și o comparăm cu Amintirile sau cu altă producțiune de exemplu: Popa Duhu, să observăm imediat

...deosebite. In ultimele scrieri se vede că autorul este captat pe frază și pe idei, el adaugă acum pe lângă observațiile din lumea reală și reflecțiuni sufletești, examine și descrie din lumea psihică, puterea de colorație a imaginii și a tablourilor este poetizată, mai sugestivă, armonia sunetelor, tonalitatea și ritmul să apropie mai mult de versuri albe de cât de proza propriu zisă. așa de exemplu în această descriere: „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumoasă curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindesc cu mănuire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri! Dragii mi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei de copilărie, cu cărui iarna în zile geroase mă desfatam pe ghiată și la săniuș, iar vara în zile frumoase de sărbători, cîntînd și chîniud cutreeram dumbrăvele și luncile umbroase, prundul cu steolnele, țarnile cu bărbulele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de după sat mi zimbeau zorile, în sburdalnica vîrstă a tinereții.

Asemene dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate sărbătorile din sat, la care luam parte cu cea mai mare încredințare etc.

Această bucată este de o rară frumusețe, sugestivă, poetică, mai de seamă. Nu cunosc ceva mai frumos și mai original în literatura noastră acum în romînește.

Alta calitate puternică a talentului lui Creangă este conștiința, el este duios și darnic îți povestește o întâmplare, care îți umple inima de jale și ochii de lacrimi, de odată pe neașteptate îți prezintă o scenă sau o reflecțiune atât de ridicolă, sau sarcastică, în cît risul vine fără voce și nu știu ce să faci, să plîngi, sau să rîzi. Această putere a autorului este în întregul său, este poate singurul autor pe cît cunosc eu, care a știut pînă acum să lege așa de minunat și natural tragicul cu ridiculul; ast-fel de o pildă în frumoasa povestire citată mai sus unde cu atîta gingășie, poezie și serioasă descriere impresiunile sale, sfîrșește prin următoarea reflecțiune: „Vorba unei babe: dare-ar Dumnezeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru și chiar și atunci să fie

praznic și nuntă în sat“.

Să poate să fie un contrast, o trecere mai mare și mai ne așteptată de la o situație la alta, de la o stare sufletească la o alta cu totul contrară ?

Și mai toate scrierile lui sînt ast-fel. În această privință el este un maestru ne întrecut; face din trînsul un scris cu totul original.

Creangă a scris în acelaș timp pentru popor și pentru clasa cultă.

Creangă nu a transigat cu predecesorii și antemerșorii lui, pentru că el nu cunoștea frumusețile clasicismului, ci era în curentul literaturii moderne, cît auzise și aflate de la Societatea Junimea, din contactul și amicitia lui Eminescu, din puținul cît citise tradus în romînește, căci alte limbi străine nu cunoștea.

Cu talentul lui nemărginit, cu puterea lui de sugestivitate știut să înlocuiască frumusețile artistice, literare, pe ceilalți le cîștigă prin citire.

Puterea emoțiilor sale personale, a fost atît de mare încît a suplinat ori-ce instrucțiune pregătitoare, și pentru aceea cred eu această frămîntare sufletească a lui, a folosit atît de mult la frumusețea concepțiilor sale.

În toate scrierile lui nu se vede o singură dată că el ar fi fost influențat de vre-un autor clasic sau modern. În totul este original și personal. Ne așteptînd nici un ajutor de la nimeni, căci poate era și tîrziu la vîrsta lui, ceea ce a produs a fost numai de la el și prin el.

Dragostea lui pentru țaranul român a fost atît de mare încît l-a cunoscut așa de minunat, în cît singurul numai a fost în stare să pătrundă în sufletul lui nepătruns și să înțalonescă pentru vecie icoana țaranului sfătos și glumeț de la țară.

Expresiunile și structura frazelor din descrierile lui Creangă, nu sînt luate din cronicari, sau din hrisoave, nici din rite din cuvînte vechi aparținînd diferitelor epoci de tranziție mări limbistice; ea este limba pe care o vorbește chiar și țaranul din Moldova de sus, sonoră, ritmică, poetizată cu

Ună măiestrie de autor, în cât fără a perde din originalitate, ea dat o formă literară.

În ce priveşte acţiunile din istorisirile lui, el nu le meşteşogăte, nici nu le leagă prin o linie determinată şi potrivită dinainte, el din potrivă le lasă să se desvâlească la întâmplare şi fără un plan determinat şi tocmai aceasta face temutul şi originalitatea acelor scrieri.

Ideia fundamentală răsare tocmai la urmă într'un mod care de natural în cât totul este o armonie.

Este o diferenţă vădită între Poveşti şi Amintiri.

În Poveşti se vede un reflex mai aspru în ce priveşte limba, mai exterior, mai material în ce priveşte concepţiunile. În Amintiri din potrivă, limba este mai literară, fraza îngrijită, tot se vede jocuri de cuvinte mai subtile, antitese mai ingenioase, stilul să vedă că evoluează către o formă mai literară, concepţiunile sunt mai mult din lumea sufletească, reflecţiunile mai filozofice, într'un cuvânt avântul lui este acum mai mult către o lume ideală. Să vedă îndată că autorul parcă se fost influenţat de un mediū superior, care a îndreptat genul său către o sferă mai largă, mai impersonală. O fi fost poate şi vrîsta, dar de sigur a fost influenţa Societăţii Junice şi contactul cu membrii ei, oameni erudiţi, cugetători puternici şi poeţi.

Nota caracteristică a lui Creangă în scrierile sale şi cu care se deosebeşte de toţi acei ce a scris înainte şi după dînsul, este *contrastul* şi *ridiculul*. El nu pregăteşte pe cetitor şi prea puţin îi pasă de procedurile care le întrebuintează, desluşete pentru dînsul ca să reiasă ridicolul său ca să zugrăvească un caracter.

El obiectează că I. Creangă este generalmente prea populat în expresiuni, în acţiuni şi în pasiunile care le descrie.

Dar pentru a descrie pe omul de la ţară şi întreaga masă a populaţiei de la ţară, nu trebuie a descri în trăsături generale, căci atunci el perde din caracterul său distinctiv, devenind un ce abstract şi nenatural.

Creangă a observat de minune această lege a diversităţii,

și pentru aceia fie-care tip, fie-care cacter din descrierile lui îl arată cu apucăturile lui, cu emoțiunile lui grosolane, cu caprițiile și gusturile lui, cîte odată chiar josnice. Nu s'ar îndărăpt nici în fața vulgarităților, nici în fața grosierităților.

Corneille și Racine s'au ferit în tot-deanna a sui oameni din popor pe scenă, pentru că ei scieau pentru aristocrați nobili și literați din a căror surse trăiau și să păzeau a se îndepărta de la stilul ridicat, de la sentimentele și termenii nobili, apoi ei erau influențați de clasicism.

Voltaire însă a încercat a sui pe scenă oameni din popor dar a căutat a transige cu expresiunile, cu caracterile și cu sentimentile poporului, și pentru aceia poporul lui Voltaire este nenatural și închipuit și poate aci este și partea slabă a scrierilor și a tipurilor descrise de dînsul.

Creangă nu a fost nici influențat de clasicism nici nu a scris pentru aristocrați și nobili, din potrivă el era un adversar al lor; de cîte ori avea prilegiul îi lua în rîs.

În scrierile lui Creangă să găsește o mare diversitate de tipuri și caractere. În povestii spre pildă pe Dănilă Propelca, Nichifor Coțcarul, Stan Pățitu, Ivan Turbinca etc.

Povestirea peripețiilor este o fantazie luată din gura poporului, fantazie care adese ori este nenaturală, imposibilă, illogică, dar ceea-ce este de luat în bagare de samă sînt personajele puse în acțiune de autor, sînt țaranii de la țară cu toată firea lor, cu sufletul, cu inima, cu gîndul, cu aspirații și cu graiul lor firesc. Acum șiret, acum prost, cînd vesel cînd amărît, răbdător și glumeț; într'un cuvînt avidoma țaranul necunoscut poate încă nouă pîn acum.

În *Amintiri* înțîlnești la fiecare rînd un alt tip, un alt caracter, din aceiaș lume cunoscută de dînsul, tot-deuna deosebit și sub o altă factură a lui proprie, o diversitate nenumărată de personalități distincte unele de altele; unile desușu mai pe larg, a'le numai în cîte-va cuvinte, toate fotografate cu o putere de sugestiune ne mai văzută, începînd chiar de dînsul, cu frații, cu tata, mama, prietini lui de copilărie: Gitlan, Mogorogea, Trăsnea, moș Bodringă, și cîți alți nești

...trece pe dinaintea cetitorului, fără a se asemana unul
 la altul și fie-care purtând un tip și un caracter deosebit.
 Unele viu tablourile, situații sufletești, reflecțiuni filosofice,
 sentimente, într'un cuvânt toată viața reală și sufletească a
 autorului de la țară, condensată în tipuri și tablouri descrise
 cu o vigoare mai vii și puternice culori.

Fără îndoială Creangă a fost cel mai mare prozator al
 literaturii românești. Oamenii mai competenți de cât mine vor
 ști mai mult de aproape acest geniu, care fără nici o cultură
 științifică, fără nici un artificiu științific, a fost în stare
 să scrie o limbă literară românească, a știut să pue pecetea
 originalității pe niște producțiuni atât de însemnate.

Operele lui Creangă sînt menite să aducă o însemnată schim-
 bare în mișcarea noastră literară, precum a produs de alt-
 dată odinoară scrierile societății literare Junimea.

Unul mi-aduc aminte de *dînsul*, o jale parcă mă cuprinde
 și mi se pare rău că s'a stîns fără vreme.

Un alt mi-aduc cum îmi spunea înainte de a muri, așa uitîndu-
 se la mine și cu o căntătură inspirată: „Hei, dacă oiū mai
 trăiesc, am să fac eu și o piesă de teatru țărănească“.

Un alt mi-aduc cum am întrebât de vre-o cîte-va ori: „Ce faci moș Creangă
 în ziua de azi?“

„Nu mai o leacă măi băete, cu trenchea flenchea trei lei pă-
 șă, nu se face treabă în lumea asta“, răspundea el, dus
 în gânduri.

Grig. I. Alexandrescu.

II.

În mișcarea spre progres a țării noastre, dacă ar cereți cine-va cu amănunțime factorii ce-ați impins-o pe calea de înaintare, ar da peste o sumedenie de apostoli și oameni devotați luminei, despre care nu se știe aproape nimic, dar au avut mai multă ambiție de a-și lumina neamul, de cât de a-și împăuna numele.

Despre N. Nanu, acel iscusit luminător, care a aprins scietea de lumină în munții Sucevei, la scoala lui A. Balot din Broșteni, unde a învățat carte și Ion Creangă; despre Hotei din Rădășeni; despre sirguitorii dascăli de la mănăstirile Rîșca, Slatina și schitul Rarău, și mai ales despre acel pop de rîvnă și iubire de neam dascăli de la școala monastică Neamțului, care a umplut Moldova de cărturarî iscușiți, despre toți aceștia și mulți alți din alte locuri, nimic nu s'a ști și timpul a tras vâlul său de uitare peste modesta, dar merita lor muncă.

Unul din luminătorii poporului, care a căutat mai puțin de misiunea lui de cât de renume, care a muncit pe tăcut și cu spor pentru cei ignoranți, care a fost dezinteresat pentru ceea ce l-a făcut nemuritor, dar care a muncit fără prag și pretenții în ogorul culturii, a fost și nemuritorul Ion Creangă.

El învățase să fie preot. Chemarea însă l-a destinat pentru dascălie. Cele bisericesti de și le iubea, nu-l atrăgeau și plăcerea de a fi între nevinovați, între copii. Văzînd și văzînd, că cu cele bisericesti nu se ține sătul, și mai interesându-se și în politică, lasă calea grea și nepotrivită pentru firea lui a preoției și remase merean, înfundat într-o bădeucă din mahalaua Ticăului din Iași, și cu meșteșugul și

... din Păcurari, depărtare ca de 2 km. și ceva de ...

... eram elev în școala normală din Iași, prin 1883-84, ... foarte mult la lecțiile lui „moș Creangă“ cum îi ... noi, și multe lucruri bune, multe precepte frumoase ... învățat de la el. Metoda nu-i lipsea și misiunea și-o lua ... dragostea pentru luminarea poporului îl făcea să ... de toată lumea. } 7

... în școala lui Creangă, și calcul mental și scri- ... (caligrafie) ca la el, nu era nicăiri în Iași. } 4

... considera pe elevi ca copiii lui; el îi pedepsea — ... D-zeu de pedeapsa lui — el îi săruta ca un ... când capata răspunsuri cum vra el. Copiii cari făceau ... la Creangă, erau școlari. Și de aceea toamna se ... la școala lui copii din foarte mari depărtări. ... nu trecea de la o lecție la alta pînă cea veche nu ... de toți școlarii lui, și nici nu era greoi în a ex- ... pînă ce erau pricepute de toți. De vedea copiii ... orbi obosiți, le spunea o poveste mîndră, cum știa el ... de-l vedea prea acatați ori obraznici, el nu se su- ... vorba lui din *Amintiri*: „copilul să se joace, loul să ... și în școală.

... era foarte comunicativ. Fiind odată la el la prac- ... ne trase într-o zi de o parte, și ne zice: „măi băeți, ... de moda nouă, ia ascultați pe moșu, să vă ce- ... ceva din bătrîni și unde oî fi greșit să mă îndreptați“ ... pe „Ion Roată“.

... făcîndu-le cu dor de lumină, erau foarte atrăgă- ... de atenție nu se plîngea. Cînd vedea copiii o- ... le spunea cîte o istorioară de se strica bătîi de ris ... începeau munca cu mai multă plăcere. Disciplina lui ... școală și pe drum era disciplină; nu era rușine măi ... pentru un copil ca vremea de a fi judecat de „Domnu“, ... obraznicii pe drum; și cum îl judeca Creangă pe copil, ... îl descosea de spunea drept, îngrozea pe copil de nu

mai făceau nebunii pe drum numai și numai să nu supere pe „Domnul”.

Ion Creangă a fost și autor didactic și scriitor de cea mai mare valoare. Despre *povești și amintiri*, zică ori cine ce-ar zice; ele sînt și vor fi întruparea cea mai aleasă a graiului țaranului moldovan.

Ca autor didactic împreună cu meritoșii și hărnicii învățători din Iași: Grigorescu, Enăchescu, Răceanu, Simionescu și Olimescu a dat la lumină:

1). *Metoda nouă de scriere și citire*, pentru clasa I-a primară, care a fost cel mai bun și mai răspîndit abecedar pînă pe la 1888, pe care am bucherit mai toți iștii de 20—50 de ani de astăzi;

2). *Învățătorul copiilor*, în 3 părți, una din cele mai răspîndite cărți de citire ce-am avut;

3). *Povățuitor la citire prin scriere, după sistema fonetică*;

4). *Geografia jud. Iași, cu conturul județului*;

5). *Harta jud. Iași*, întocmită în unire cu V. Răceanu;

6). *Regulele limbii române*, retipărite de Creangă cu luarea d-lui T. Maiorescu.

Cine va cerceta scrierile de mai sus, la care Creangă a muncit, se va încredința că rivna dascalului din Pauceni era de a produce lucru bun, temeinic și folositor țarei, pe care a iubit-o ca pe o mamă adevărată. Abecedarul lui Creangă pătrunsese prin toate unghiurile țarei, și *Învățătorul copiilor* se căuta într'o vreme ca iarba de leac. Era o vreme cînd școala din care lipsea cărțile lui Creangă, era considerată o școală codașă

Dar.... „Vremea trece, vremea vine”; curențele nouă, și aruncat vâlul uitărei peste operele didactice ale lui Creangă și tovarășilor săi, mai ales că inovatorii de sistemă nouă nu să le refacă în spiritul cerințelor de azi nu s'a ivit încă bătrîni.

De ar servi însă așa de cu credință și spor cărțile autorilor didactici de azi, cum aș servit la vremea lor cărțile lui Creangă.

Creangă a știut și l-a fost drag a munci cu spor, rîvnă și tălhărie pentru țara lui. În el noi își de azi, avem o învățăminte neperitoare de ce poate omul cînd vrea și cînd lucrează din dor, și tragere de inimă.

El s-a dus, dar operele lui rămîn nemuritoare.

Decembrie 1899.

M. Lupescu.

III.

În anul 1882 eram încă elev în liceul din Iași. Pe atunci se tulburase în țară un fel de asociație contra evreilor, asociatie care și propunea să se adune, în fie-care an, în congres. Primul și ultimul congres antisemit, s'a ținut atunci în Iași.

Eram și eu unul din acei cari căscau gura în sala fostului teatru național, unde se țineau discursuri de tot soiul și se tribuiau, pe toate tonurile, că scăparea Romîniei e numai în scăparea de jidanî.

Faceam să văd și acum pe Matei Gane, cu ochelarii pe vârful nasului, citind ceva pe niște hîrtiuți, în desperarea înconjurătoare care aștepta, cu o nespusă nerăbdare, să se isprăvescă odată acele nenumărate foi, cari defilau de atîtea ori pe dinaintea ochelariilor neobositului orator-oretitor. El știa că nimeni nu asculta pe orator, și ori-cîtă bună voia să fi avut să fură macar un cuvînt din cele cari, după scuturarea buzelor, părea că le rostește, era cu neputință. Toată vremea ce primbla printre staluri, iar pe scenă, unde era biroul congresului, se juca un adevărat cadril.

Printre persoanele de pe scenă, acel care mi-a tras mai târziu stonția, era un domn bine făcut, cu o față roșcovană

și veșnic zimbitoare, părea foarte hazliu, și îmbrăcămintea lui, deosebită de a celorlalți, îi dădea un aer original.

Acesta era Ion Creangă.

Il cunoșteam din poveștile lui, pe cari le citeam, pe o bancă, în clasul de grecească, criticînd pe editorii *Convorbirilor* din pricina formatului acestei reviste, nepotrivit pentru citire în asemenea împrejurări.

Congresiștii plecău cu ala ău din Iași. La gară se adunase multă lume. În restaurantul clasei a treia, înaintea tejghelei plină cu pahare de bere, sta Creangă, cu pălăria lui cea mare pe cap, întovărășit de cîțiva prieteni.— Ca să-l pot vedea mai de aproape, m-am alăturat lângă cercul acela așa de vesel. Creangă s-a uitat zimbînd la mine, a luat un pahar cu bere de pe tejghea, și mi l-a întins zicîndu-mi, ca și cum m-ar fi cunoscut de cînd lumea:

— Trage-l și tu, bre!

Astfel m-am întîlnit, pentru întăia dată, cu Creangă.

Peste cîțiva ani, în 1888, mai mulți tineri am alcătuit în Iași, un mic cerc literar. Intrunirile noastre le făceam în N. Beldiceanu.

În cercul nostru s-a dat ideea să înduplecăm pe Creangă să vie între noi.

Uitat de amicii lui în *bojdeuca* din strada Țicăului, Creangă a primit cu mulțămire propunerea, și pentru noi a fost o adevărată serbătoare cînd l-am văzut în mijlocul nostru, așezat pe canapeaua prea igrăie pentru un corp așa de respectabil.

Rușinos, precum era, și-a scos cu greū, din buzunar două unsuroase de pe cari ni-a citit, precum știa Creangă să citească, „Amintirea a patra“.

N'am să uit nici odată entuziasmul ce a domnit în noaptea aceea între noi, și mulțămirea ce ne stăpînea cînd vedeam că Creangă se simte între ai lui.

De atunci am legat prietenie cu moș Creangă, și am fost unul din acei cari am stat mai mult în contact cu dînsul.

În căsuța lui ascunsă în fundul ogrăzei, eram bine prieteni ori și cînd te-ai fi dus. De multe ori găseam în societatea lui

simţea sufletească de care aveam nevoie; modestia omului şi a ţeiului său, făceau să-mi pară inutilităţi multe trebuinţele cărora lipsă o simţeam aşa de adese ori.

Creangă era totdeauna cu inima deschisă; el nu avea taine pentru prietenii. Din viaţa lui mi-a povestit multe, din care puţine pot să le spun acum.

Creangă a fost unul din prietenii buni ai lui Eminescu, şi prietenia lor se începuse de prin 1866-67.

Pe atunci Creangă, împreună cu alţi institutori din Iaşi, luase *Abcedarul* pe care-l luase în editură „Societatea pentru învăţătura poporului român“. Venind într-o zi de la bibliotecă, Creangă s-a abătut pe la d. Bodnărescu, care introducea pe D. Maiorescu, ca director, la şcoala normală de la Sf. Ierarhii. Acolo a făcut cunoştinţă cu Eminescu.

Într-o zi, a venit vorba şi despre *Junimea*. Creangă făcea parte din *Fracţiunea liberă şi independentă*, era membru al Junimei, unde fusese poreclit *Popa Smîntîna*, şi i se făcuse în scoateală un discurs în care ar fi zis: „În ţara asta n'ar fi rău dacă ar fi bine“. — Afară de aceasta, o mică chestiune personală îl îndepărta de această societate.

Creangă, în colaborare cu alţii, făcuse o „Carte de cetire“ care trebuia aprobarea Ministerului. Ministru de Instrucţie era Iaşi, şi unul din coautorii cărţii, ştiind că D. Iacob Negruzzi se întorcea la Bucureşti, l-a rugat să stăruiască pentru aprobarea D. Negruzzi — Imi spunea Creangă — i-a răspuns că n'ar aproba cartea, dacă n'ar figura numele lui Creangă pe copertă. Creangă a propus să-l scoată numele, dar tovarăşii s'au refuzat, şi cartea s-a aprobat după avizul unei comisiuni.

Toate aceste împrejurări îl făceau pe Creangă — Imi spunea — să nu fie prietenul Junimei; totuşi prietenia ce o întreţinea cu Eminescu, dragostea lui pentru literatură şi admiraţia pentru dl. Maiorescu, îl îndreptau paşii spre această societate, a cărei lozincă era: „Întră cine vrea, rămîne cine poate“.

Maiorescu şi Bodnărescu au introdus pe Creangă la Junimea, unde a putut să rămîne.

De câte ori se lua vorba despre Eminescu, ochii lui Creangă se umpleau de lacrimi.— În dosul casei, moș Creangă avea un cerdac lat, acoperit cu streșină; acolo, îmi spunea el, vedea Eminescu zile întregi, tolănit pe o saltea, cu ochii pironiți pe dealul Ciricului. Acolo a scris el *Doina*.

În acest cerdac și-a găsit de multe ori adăpost și Agură, care mai pe urmă a ajuns Ministru în Bulgaria. De la Agură i-a rămas lui Creangă un dulap, pe care-l mai păstra încă.

Creangă era bun de chef. Îmi povestea el despre multe chefuri ce a făcut cu Eminescu în Tîrgușor, la Țiru, unde mînceau friptură de porc cu usturoi în hîrb de ceaun, sau la celebra crîsmă Boltă-rece.

Pentru a-mi da o notă caracteristică despre firea lui Eminescu, Creangă mi-a istorisit că pe cînd acesta se afla încă la studii, în străinătate, D. Maiorescu i-ar fi scris să se grăbească și să vie în țară, ca să-i dea un loc la Universitate. Eminescu i-ar fi răspuns că el nu învață pentru *titlu*, ci pentru ca să știe, iar D. Maiorescu ar fi strîns din umere.

Eminescu i-a spus lui Creangă următoarele din viața lui Cuza Vodă.— I. Brătianu și O. A. Rosetti ar fi scris lui Kogălniceanu întrebîndu-l ce-l de făcut cu Vodă Cuza, a căreia domnie, după părerea lor, ar fi trebuit să înceteze. Kogălniceanu li răspunse că Cuza e iubit în țară de popor, și în afară e susținut, și că nu-l nimică de făcut, de cit *doar să pistole...*

Scrisoarea aceasta a căzut în mîna lui Liebrecht care a și dat-o lui Cuza.

Intr'o zi îl cheamă pe Kogălniceanu la palat și după ce isprăvește ce avea de vorbit cu el, îi dă scrisoarea zicîndu-i:

— Ia-o, Mihalache; știi că oamenii sînt răi!

De acestea multe îmi istorisea Creangă cît stam cu el ceasuri întregi.

Une ori mă ruga să-i citesc cite ceva, că el se obosea și de scris și de cetit.

Intr'o zi m-a pus să-i citesc din nuvelele D-lui Vlahov. Eu cetiam rar, și Creangă mă urmărea cu foarte multe

scutula. De odată mă intrerupea:

— Cum zice el acolo? Asta nu-î pe românește. Ia mai scute odată. Și-î cetiam din nou câte un pasaj întreg, după care el repeta câte o frază, ca și cum ar fi scandat-o.

Creangă judeca bucățile literare după efectul acustic care le producea în lui.

În Iuliu 1889 m-am despărțit de Creangă, și nu l-am mai văzut. — În Decembre a murit.

Acum de curînd am aflat de la Preotul P. Milieș din Stroșeni (Suceava), un amănunt interesant din viața lui Creangă. Știut este că el a fost diacon, și s-a *despopit*.

Între un cerc de intimi ar fi istorisit cum și-a tăiat *coada*. Se dus la Roman în gazdă la un diacon; diaconița nu-și scut lua ochii de la coada lui, și mereu se jăluia că de ce nu are și ea așa păr frumos. Creangă fără a mai sta mult de gânduri, pune mîna pe o păreche de foarfeci, taie coada și o prezintă diaconiței, zicîndu-i:

— Dacă-ți place așa de mult, poftim-o.

Adevăr sa-î scornitură... acei cari a-î fost intimi lui Creangă în acele timpuri, ar putea să ni spue.

Artur Gorovei

10 ani.

De la moartea lui Ioan Creangă sint zece ani trecuți. — În ziua din fruntea numărului de față, ne-am hotărît să comemorăm în memoria cetitorilor câte ceva din viața lui.

Nu toți morții se scormolesc în groapă. Cu Creangă însă lucrurile se schimbă. El ca Român neaș, născut dintr'o familie veche țărănească în satul Humulești din județul Neamț, a lucrat mult pentru nație.

În el nesat se citesc și recitesc *amintirile*, *snoavele*, *poeziile* lui Creangă! Cîte din bucățele de hârtie, pe care el

avea obiceiul să-și însemneze în cea dintâi formă, ne'notăgată încă bine, amintiri și impresii, și cîte chiar din cele terminate nu s'au împrăștiat pe la prietenii, rude și cîte le-a risipit întîmplarea. Toți cari ați ochi și vor să vadă în scrierile lui fondul cugetărei, toți care ați vorbit cu dînsul, știu c'a fost un om de ispravă.

Pe cît am citit despre el, pe cît mă pricep și pe cît vede-rile-mi văd în fondul cugetărei lui, mă voi încerca, dacă nu greșesc, a aminti cîte-o leacă din viața lui ca dascal, ca naționalist și din amintirile lui din copilărie.

Asupra vieții lui ca dascal, orî și cine a avut ferici-tă să-l fie elev, își poate aduce aminte cu cîtă esactitate își făcu datoria; cu cîtă dragoste privea școala și cu cîtă căldură și entusiasm propaga de pe catedră patriotismul și curata limbă românească. Nu din fală și-a privit misiunea, ci din dragoste, și a ținut ca odată cu știința de carte să se generalizeze o limbă curată, nu impestriată cu cuvinte străine, care de care mai pocite. În acest scop Creangă, în 1868, tocmai pe cînd era în focul lui de dascal adevărat, întovărășit de Grigorescu, Pr. Enăchescu, Climescu, Răceanu și Simionescu, scoate „Metoda nouă de scriere și citire” în prefața căreia zice :

„În 1868 noi institutorii de mai sus, după un mic curs „de pedagogie făcut la D-l Tit. Maiorescu în școala normală „Vasile Lupu” din Trei-Erarchi, și după o practică de vreo „cinci ani, am scos la iveală abecedarul pomenit mai sus.
„La întocmirea abecedarului nostru, ne-am povățuit în totul „după metoda scriptolegă și cea fonetică, ținînd samă, bine „înțeles, și de *firea limbii noastre*”.

Între altele, Creangă a ținut la limbă, căci numai ea să datinele și obiceiurile a putut a ne mai păstra naționalitatea față de multele nevoi, hoarde barbare ce ați cutreerat nouă noastră patrie.

Creangă n'a căutat să se îmbogățească din munca sa intelectuală, să facă negustorie pe socoteala învățămîntului public, lucru ce reese din însăși a sa mărturisire precum urmează:

Cartea pîn'acum este proprietatea noastră dreaptă, atît morală cît și materială. Și pîn'acum n'am făcut negustorie să o vindem la vre-un editor, pentru a nu ne mai interesa de ea.

După metoda nouă aî învățat și oamenii adulți a ceti și scrie, precum: cei de la școlile de adulți, soldații de pe la regimente, băeții de pe la dughene și alții. Ba chiar și oamenii cu perii albi aî învățat pe această carte a ceti și scrie.

Eu de mult, spre rușinea noastră, a început a se lua și în noi mai în serios chestia națională. În scurgerea anilor și în zilele astea un muritor, dar s'a stins ca scintea fără jar, între acei trecuți din viață, dar care trăesc și vor trăi cu noi, e și Ion Creangă.

Memorialul național la Creangă să vede mai în toate lucrurile lui, dar mai bine e versificat în însuși poezia proprie:

OLTENII ÎN IAȘI

I.

De căsună? Ce s'aude?
De glas dulce rominesc?
Ce flacal ca bradul verde,
Cărbii noștri îi uimesc?
Măi olteni, scăparea noastră,
Bucurați-vă ieșeni!
Voii cu inima creștină,
Cămpărați de la olteni.

II.

Oltul falnic prin copii-și
Zice Prutului scîrbit:
„Dulce frate, fii în pace
„steaua ta a răsărit!..
La cel glas de mîngiere
Geme sufletu'n dușmani,
Voii cu inimă creștină,
Nici un ac de la Jidani!

III.

Mică e lumina încă !
 Dar credința'n cel de sus,
 In părintele dreptății,
 Și-ntunericu-î răpus !
 Soarele frumos luci-va...
 Bucurați-vă ieșeni !
 Voi cu inima creștină
 Cumparați de la Olteni.

IV.

Iasmele otrăvitoare,
 Duhul rău și necurat,
 Vai ! destul ne-aū supt puterea
 Și viața ne-aū secat.
 De pe ochii voștri rupeți
 Pînza'ntinsă de dușman !
 Voi cu inima creștină,
 Nici un ac de la Jidani !

Mulți admiratori aū „Amintirile lui Creangă“; și cum, mă rog, să n'aibă, cînd el fără nici un înconjur ș'a scris cu atîta foc, toate păsurile și nevoile prin care a trecut ? Totuși lău poreclit de fete la șezătoare, cartea cu țircovnicul, gloriile lui de fata popei, ducerea în Broșteni la școala lui Balș, umplerea lui de rîe căprească, stricarea casei Irineei, întoarcerea în Humulești, plecarea la catehetul din Fălticeni, isprăvile lui în Fălticeni, iară-și în Humulești, din nou spre drum la școală și apoi la școala din Trei-Erarchi, etc. etc., sînt atîtea amintiri descrise și cu atîta ghibăcie și claritate de limbă curat romînească de-ți uiți de foame și sete, numai să tot citești și nu te mai hrănești. Așa a fost de isteț ne'ntrecutul povestitor Ioan Creangă, despre care nu pot încheia mai bine rîndurile de mai sus, de cît cu însuși cuvintele sale:

„Ia am fost și eū, în lumea asta, un boț cu ochi, o lucrăcată de humă insuflețită, din Humulești, care nici frumos „pînă la douăzeci de ani, nici cuminte pînă la treizeci și nici bogat pînă la patruzeci nu m'am făcut. Dar și sărac ca în „anul acesta, ca în anul trecut și ca de cînd sînt, nici-odată „n'am fost.“

Nicolai Vasile

Invățător

Pașcani, 16 Decembre 1899

Sfîrîiacul

(Amintire)

*(furul răroni si
veit cu apă sfîrîac)*

De pe cînd eram şi eu mai tînăr, — şi oamenii par'că
sunt mai buni.

Eu îl mai bine de zece ani de-atunci. — Trăiam în Iaşi, —
şi ne hotărîserăm cîţiva să ne întîlnim, odată sau de două
ori pe săptămîină, ca să ne mai vorbim şi să ne mai citim
carta noastră.

Era printre noi Ion Creangă, neîntrecutul povestitor, bunul
păpuşel Ion Creangă; erau N. Beldiceanu, Eduard Gruber,
Alexandrescu, (Grig.), Artur Gorovei, Anghel: tineri
cu iluzii şi de viitor, — vremea ne a dovedit însă că am
fost mai multe iluzii de cît viitor —, tineri cu dorul de muncă,
cu dragoste şi cu inima deschisă unul faţă de cel-lalt.

De cei din noi cîţi am mai rămas? — Trei sînt morţi, trei
sînt la şuna judecătorească, — şi eu? — eu nu mai ştiu singur ce sînt.
De cei trei, de 'ntîi, să vede, aŭ fost mai cu noroc!

Ne întîlneam, zic odată sau de două ori pe săptămîină la
Creangă, la Beldiceanu ori la mine.

La adevărată sîrbătoare cînd ne duceam în Ticăul-de-sus,
la Creangă. Vara îl găseam, de obicei, în cerdacul ce dădea
pe dealul Cîrcului. Jos pe o saltea îl vedeam pe Creangă,
cu picioarele goale în halat, cu un şervet aşezat pe după gît ca
să se scurgă de năduşală, lîngă el cu o lopăţică lungă cre-
puscă la vîrf ca să se scarpine pe spate; îl găseam pe Creangă
într-o stare veselă, totdeauna gata să ne mai spună de ale lui.
Cînd ne duceam la dînsul, nici vorbă nu era c'o să poţi
să stai puţin seara tîrziu.

Am aduc aminte de o seară petrecută împreună prin No-
vembrie 1888.

Să hotărâseră prietenii să vie la mine. Locuiam pe atunci în Sărărie într'o cameră mică la al doilea cat. Veniseră trei veniseră şi câţiva mai străini de noi, — şi cel din urmă noşteră fost Creangă.

I-am cunoscut glasul şi i-am deschis uşa mare. Moş Ioane cum îi ziceam noi, îmi întinde mina din antreu şi-mi cere să-l trag în casă că singur n'are nădejde să poată trece prin uşa prea mică pentru circumferinţa lui.

În casă ne aşezarăm care pe ce am putut, şi vorba şi glasul nu se mai isprăvea.

Unul din cei noi veniţi, — nu-I spun numele, azi ştiu că era în Bucureşti, — ne ameninţă cu citirea unei poezii. O fi citit-o fi curiozitatea, nu ştiu, dar am ascultat-o cu toţii în cea mai mare linişte. Până aci toate bune; dar vezi că liniştea s'a prelungit cam prea mult şi după citirea bucăţii.

— Ei, cum vă pare? întrebă autorul.

Noi, smeriţi, cu ochii în jos, tăcem.

— Cum ți să pare Domnule Creangă? repetă autorul.

— Bună, foarte bună: un sfîrîiac; răspunse Creangă şi glasul liniştit.

— Ce-I sfîrîiacul, moş Ioane? întrebaram cu toţi de odată.

— Uite ce-I, inceptu Creangă. Zice că odată un tigan, un fierar, trecînd printr'un sat striga cît îi lua gura: — Potcovar, potcovar, meşter potcovar.

Un român, auzindu-l strigînd așa, se'ndreaptă spre tigan cu o bucată de fier în mină.

— Bună ziua.

— Mulţumim dumitale.

— Mă, meştere, ştii tu să faci potcoave, mă?

— Cum să nu ştiu.

— Cît să-ţi dau, mă, să-mi faci din fierul ăsta patru potcoave?

— Atît; şi s'aun înţeles din preţ.

Tigantul își aşează jos foile, aprinde cărbuni, potcovar, covala, şi viră fierul în foc.

Când fierul s'a înroşit, îl pune pe nicovală şi dă-l cu ciocanul de sarea cât colo stele aprinse;—şi ear îl pune în foc; şi ear îl bate;—şi cu cât îl înroşea şi-l bătea mai mult, cu-atît se subţiea şi fierul tot mai tare.

Pe ţigan îl treceaŭ toate năduşelele şi nu era chip să ne-nţerească potcoavele.

Tot'n tirziŭ fierul să subţiasă atît, că nici nu mai era de unde să iasă potcoave.

— Mai romînică, zise ţiganul, ştii una?—Potcoave nu-ţi pot face! dar dacă vreaî, din fierul ăsta, să-ţi fac un sfîrîiac.

— Buntaul plictisit:

— Ia fă-mî şi un sfîrîiac, mă ţigane, numai să scap pîta de tine.

Atunci ţiganul, vesel, vîră din nou fierul în foc; suflă cât poate din foî, suflă de flueră foîul, şi cînd l-a scos, fierul era tot ca argîntul,—şi ţiganul grăbit îl bagă în copaea cu apă de cea lîngă dînsul:

— Sînt, făcu apa din copae.

— Uite, mă romîne, gata sfîrîiacul.

Asta-i sfîrîiacul zise Creangă şiret. Aşa-I şi poesia ta. Cînd se învînd, se urcă în fundul patului; iar noi ne am prăpîstî de ris.

Coresi

† Ion Creangă

Povestitorul popular, istetul înţelegător a poveştilor şi basinelor ţărăneşti, Ion Creangă cel vesel şi pururea bun la stat, s'a stîns, doborît de o neîndurată boală, obscur şi modest, fără pompă şi fără vuet, aşa precum a trăit. O viaţă simplă de învăţător de şcoală primară, înecată într'un spasm de scriere, fără alte chinuri de altmîntrelea decît ale suferinţei sale, ale boalei, şi o moştenire de scrieri, nu numeroase dar caracteristice prin genul şi suflarea stăpînitoare ce le străbate.

Ion Creangă a fost unul din acei rari scriitori populari,

cară neprimind și neputînd primi nimic de la cultura occidentală a veacului, fără studii literare, fără filozofie și istorie a știut să rămînă el însuși: nici un fel de dres n'a altmădă puritatea gîndirei lui originale. Cine a citit *Soacra cu tinurorî*, cea d'întîi a lui scriere, *Dănuță Prepeleac*, *Mășchifor Coțcarul*, *Ivan Turbinca*, *Povestea lui Harap albu* și celelalte, dar mai cu samă *Amintirile din Copilarie*, aceasta din urmă un fel de autobiografie, a ramas fermecat de lîngă energie și firească, de stilul admirabil de propriu în neapăgență și naivitatea rustieă și oare-cum primitivă a omului la țară, și desigur s'a simțit reînviat și răcorit ca călătorul care-și istovește setea la izvorul curat și de viață datat și curgînd din inima muntelui. Și această impresie este cu tot mai adevărată în literatura noastră împestriată și adeseori factice prin faptul înriurirei rău înțeleasă a gladiroșilor stăruie.

Cînd cetim pe Creangă pare-că avem înainte-ne pe un bărbat mintios și de duh, care istorisește poveștile culese și adunate de generațiile din trecut, într'o formă luminoasă și atrăgătoare, cu o rostire naturală, limpede și parfumată peste tot de acel iz de bun simț țărănesc, de un gust sănătos, fără trivialitate și fără pretenție, care naște în sufletul nostru o dulce veselie gidilitoare și mîngîioasă.

Au doară Creangă, deși fără începuturi și temeiu de cultură mai adîncă, n'ar fi avut ocaziunea să se pună în calea mișcării literare de astăzi, și n'ar fi putut, ciupind și ici pe coala de prin cărți, să-și facă acea jumătate de cultură, acea pospăială de învățatură îndărătnică, care face și unii să se creadă maestri și genii literari? Ba chiar vom zice că le-a știut și priceput rezultatele vieții literare mai cu seamă la noi. Dar tocmai aici stă meritul seî nemăsurat de mare, căci a putut să-și păstreze netezimea minței și virtutea lentului seî, libere de orî-ce amalgam eterogen. În scrierile sale nu există mixtură, nici excrescențe.

De aceea, nu avem destule cuvinte de regret, pentru a jăli pierderea acestui scriitor original, căci vedem în ea un gol ce se deschide în literatura romînă populară.

În amănărindu-I aceste linii, noi cei cari l-am cunoscut în copilărie, nu ne putem deslipi de amintirea ciasurilor pe-
lucate în societatea „Junimea“, când Creangă cu o vervă
la el înveselitoare, povestea basme și anecdotă, întocmai
cum se face la șezătoare, totdeauna cu haz și cu sare, așa
cum nimeni altul ca dînsul nu știa să le spună.

*

* *

Apreciind meritele lui literare și didactice în rîndurile ce
urmează, mai suntem încă datorî să onorăm aceleași merite
prin publicitatea cîte-va note particulare din viața lui I. Creangă.
Biografia nu-I nevoie. Și-a scris-o el singur pentru partea
mai sau frumoasă a vieții sale, pentru timpul copilăriei,—așa
de frumos cum nu o putea scri nimene. Cetățenii ieșeni încep
să cunoască viața de mai tîrziu, după ce ajunsese diacon—
nu un diacon mai altfel decît ceilalți, ca strîmătorat în haina
bucurească. Lumea l'a cunoscut mai întăi la întruniri poli-
tice electorale, unde a ajuns a fi un orator iubit și popular
și un vajnic adversar al—junimiștilor. De pe atunci Jacob
Lăzăreanu l-a dat un loc în satira sa numită „Electorale“
unde părintele „Smîntînă“ este croit pentru a ridiculisa pe
acest adversar.—Dar pe acea vreme Creangă încă nu-și
cunoștea talentul nici habar n'avea că el va fi unul din cei
mai spirituali scriitori romîni. După gluma ce se făcea în
„Junimea“, Creangă a fost „descoperit“ de regretatul Emi-
nescu. În adevăr, după ce Creangă s'a răspopit, și a rămas
bunul institutor, veni în contact cu Eminescu, pe cînd acesta
era revisor școlar în județul Iași, deci pe la 1874. Peatra
păzită care ședea ascunsă în pulberea școlii primare a
fost ochilor pătrunzătorii ai revisorului poet, și astfel
Creangă a fost „descoperit.“ Cine știe cît iubea Eminescu
pe cel român cel neatins încă de valurile civilizației, își poate
imagina cum a trebuit să prețuiască Eminescu, în lumea
de atunci, descoperirea unui talent cu totul neinfluențat de
cîntă valuri. De aci prietenia dintre Creangă și Eminescu.

Sub îndemnul acestuia, Creangă s'a încercat să scrie, și era timid și sficios pentru nemărginita sa îndrăzneală de a cere învățaților de la „Junimea” prostiile sale—acesta era sentimentul său personal—a calcat pragul întrunirilor literare ale Junimei în contra căreia luptase în politică.

Care n'a trebuit să fie surprinderea sa când a văzut cum se sfășie și se nimicesc în sinul acestor întruniri lucrările fără valoare și reputațiile usurpate, cum se critică de asemenea erorile și lucrările fără merit a celor ce erau de față și cum se pretuiesc de mult mărgăritarele de spirit și de știință de la Humuleștiu lui Creangă. Ce coincidență bizară! Aici, în mijlocul acestor întruniri, s-a regăsit cu Gh. Pann, care se răspuns „Electoralelor” lui Negruzzi scrisese „Boericalul”. Astfel republica literilor și a științei întrunea pe acei ce în viața nioară fusesă vrăjmași în politică.

De notat mai este încă din viața lui Creangă, faptul că el i se datorește permisiunea ce o are lada cu păpuși a lui Hangan de a-și continua tradiționalele reprezentații în carnaval. Un Primar al Iașilor, nu mai știu care, dar nu era nici de departe junimist, a oprit jocul păpușilor. Atunci Creangă a stăruiat la Primărie pînă cînd s-a revocat ordinul.

În fine Creangă a murit de două ori. Odată cînd l'a apăsă înția oară boala, a căzut de pe catedră în timpul clasei și imediat s-a răspîndit vestea că Creangă a murit. Gazeta din București îi făcuse necrologul. Cu toții crezurăm atunci că i-a murit moartea. Ne-a fost dat însă mai curînd deodată să avem dureroasa sarcină de a înregistra adevăratul lui moarte. Un valoros și demn cătățean, un institutor științios și un bun pedagog, un om de talent original și puțin !

„Era nouă”, 7 Ianuar 1899.

Profesorul Creangă

Amândouă de o viață atât de monotună, de o viață care îl răsună în fie-care zi cărăși în aceeași clasă, pe aceeași catedră unde avea să-și petreacă ziua întreagă printre copii, Creangă de multe ori era nervos și supărăcios și atunci nu mai era Creangă cel bun și glumeț de altă dată. Vai atunci de acei nenorociți cari trecuseră pragul clasei cu tema neînscrisă sau cu lecția neînvățată!

— Dimitriu, rădică catedra, și tu, măi [adresându-se la copil] scoate pe sfântul Necula!

Și în mijlocul unei tăceri neplăcute apare de sub catedră batistoul sf. Niculae în simpla haină a unui măi simplu bărbat, a cărui aparițiune deșteptă în noi amintirile unei usturări pe palma mînei.

Atunci, în mijlocul acestei tăceri și înaintea unei mulțimi de fețe palide răsuna loviturile monotone și cadentate ale batistoului Niculae pe mînele nenorocitalui ce nu-și făcuse curajul.

— Scoateți batistele! — se aude vocea lui Creangă, și într-o clipă o clasă întreagă se ridică în picioare și cincizeci de copii tremurînd rădică în sus cite o batistă.

— Dar vai clii-va stau triști, cu fețele palide de frică și rușine! Au uitat batistele acasă. Sermanii... Nu vor mai veni azi...

— Monitorul să-I însemne și să le ia căciulele; or sta și la masă...

Și Creangă iese tăcut din clasă.

Nu mai era vorbărețul Creangă de tot-deauna, era alt om, asprul și tăcutul Creangă.

Dară aceste ore în care Creangă își vărsa durerea asupra școlărilor, erau rare de tot. Când monitorul nu-i dădea o listă de obraznici, când era tăcere și când toți își știau lecțiile, atuncea el era iarăși bunul Creangă, blînd și șagălit ca tot-deauna.

Și noi, copiii, uitînd repede pe furiosul sf. Niculae de ce prindeam eară încredere și ascultam cu drag poveștile lui Creangă. El era bolnav încă de atunci.

— Lăsați-mă în pace,... sînt bolnav,... se văita el și scotea un praf din buzunar; iaca, trebuie să iaș doftorii... Vasiliu! de ce n'ai venit ieri la școală?

— Is bolnav, dom Creangă.

— Da ce ai, copile?

— Junghiș, dom Creangă,... iacă aici... Si Vasiliu area locul cu mîna. Când m'apucă, nici că mai pot respira.

— Iracu de mine,.. te -ai răcit;... ea să vii la mine,.. te oi da eu ceva, că-ți trece îndată.

— Bine, dom Creangă!... Și Vasiliu nu mai știa ce să zică și să-l mulțumească.

— Tare i bun! își ziceau băeții unul altuia

— Să'l rugăm să ne spue o poveste, zice unul încet.

— O poveste, dom Creangă,... îndrăsnește unul din școlarii cei bunți, să'l roage.

— O poveste!.. O poveste!.. se aud voci rugătoare din toate părțile.

— Iar cu povești,.. trece timpul,.. zice Creangă

— Vă rugăm, dom Creangă,.. o poveste!

— V'am deprins cu poveștile estea, și n'apucî una-două, dom Creangă, o poveste, și iar poveste,

Dară Creanga se apropie de catedră, își ia scaunul și acolo și'l pune lîngă noi.

O adevărată mormîntală tăcere e în clasă. Nici o mișcare, nici o șoptă nu se aude. Nemișcați staș toți în bănci cu gurile căscate și cu ochii boldiți asupra lui Creangă care gîndindu-se

...cât va începe povestea.

— Ci-că aŭ fost odată o babă.....

...şi era mai departe.

...şi ceea ce admirăm azi cu toţii, auziam povestindu-se
...înaintea cu lotregul farmee ce ştia să'î dea Creangă.

Lângalaŭ! lângalaŭ! lângalaŭ!... se aude clopotul şcoalei
...care umple de obşte cu veselie inima şcolarului, dar care a-
...se ne intrerupse tocmăi în mijlocul povestei.

...Lau c'o sfişesc altă-dată,... că tot mai este mult pînă
...la sfîrşit, .. zicea Creangă văzîndu-ne trişti.

Primăvara alit de dragă copiilor se apropia şi dorul juca-
...măi pe afară devenia din ce în ce mai puternic. În inimile
...noastre si ne atragea afară pe cîmp deschis, unde la jocul
...peşterii minţea copilărească uita repede necazul clasei şi grija
...mărilor nefavăta'e.

Dacă Creangă, care n'avea inima îngustă a dascalului ru-
...gărit pe catedră, înţelegea neastimpăru copiilor

...băieţii, ne zicea el,iaca, Joia, dacă a fi zi frumoasă, om
...răi la cîmp cu toţi; şi după ce Creangă mai face repede obi-
...cuinţa revisie a batistelor încetişor şi fără sgomot, „ca nu
...se va nă audă cei din cele-lalte clase şi să vie după noi“
...scop din clasă şi apoi din ograda şcoalei.

...Cînd de mindri eram noi cînd vedeam lumea uitîndu-se pe
...pînda după noi.

...De acum vă puteţi juca pe aici, ne zise Creangă ară-
...tînd stîlpul Copoului cu lăţul lui cel gros.

...şi îndată începu jocul mingei.

Creangă priveşte cît-va timp. Se apropie apoi de băeţii, ia
...în mîna unu băţul de bătae şi dînd mingei o sdravănă lovitură,
...mîna sboară departe... dar cade în mînele unuia din băeţii.

...*Hi un cuc, hi un cuc!*... strigară o mulţime de voci co-
...păreşti.

...Apoi de acum ne-aŭ scos *din bătae*, zise serios dom
...Creangă, dîndu-se la o parte.

...Ea deja obosit. Se aşeză pe iarba, îşi scoase pălăria lui
...şi începu să ştergea sudoarea cu basmaua lui roşie.

Încă și azi, cînd amintirea mîr rechiamă acea vreme, par să văd grămada școlarilor cari se jucau pe verdele covor alergic încoace și încolo, sburdalnic și neastîmpărați, strigînd și șuerînd . . . iar colo, la o parte, un om gras și greoiu care ședea zîmbînd la jocul copiilor: profesorul nostru Creangă . . .

Cîte-va luni în urmă,, cu atestatele de promovare în mînă luam rămas bun de la acela care'mi devenise drag ca un părinte și care mi-a lăsat impresii ce nu se șterg din mintea omenească.

*
* *

De trei săptămîni deja eram școlar al clasei a treia și de toate aceste faza noului profesor n'o văzusem încă. „E bolnav”, zicea fi-care. Dar ne mai sfîrșindu-se pretextul boalei, părinții mei mă mută la altă școală.

Intr'o bună dimineată, pe cînd veneam de la școală cu cărțile sub subțioară, mă întilnește Creangă. Scot pălăria înaintea lui și Creangă se oprește.

— Ce mai faci, mă întrebă fostul meu profesor zîcîndu-mi pe nume, și unde înveți?

— La Ropală, dom Creangă.

— La domnul Ropală se spune, cînd vorbești de un om mai mare, mă dojeni Creangă, și nu așa cum ai spus.

Era cea din urmă părintească învățătură ce am primit de la Creangă, era și cea din urmă oară cînd vorbiam cu el, și cînd se despărți de mine rămăsei nedumerit cît-va timp pe loc uitîndu-mă lung după el cum mergea greoiu, cu stracele largi pe cap, cu pălăria mare și bastonul gros în mînă, . . . tocmai așa cum îl văzusem întăiași dată cînd intră în clasă.

(Lumea Ilustrată, an I)

Notiță asupra manuscriptelor lui Ioan Creangă

Reamintindu-se ca numărul de față al revistei „Șezătoarea” să se închinat amintirii nemuritorului Ioan Creangă, de la care moarte se împlinesc 10 ani, mi-am fost pus în gând, să fac un mic studiu asupra manuscriptelor lui Creangă. Se vede însă că asta n'o puteam face, de cît avînd supt ochi o altă vreme aceste manuscripte. Și întrebasesem eū în dreapta și în stînga, ca să aflu unde să fie manuscriptele rămase de la Creangă, dar nu găsăm pe nime să-mi știe spune ceva. Atunci am fost atunci s'o iaū sistematic și m'am dus intăi la casa locuință a lui Creangă din Țicăul de sus, unde mi s'a spus de către foasta lui soție de-al doilea că toate manuscrisurile au fost luate de răposatul Gruber, care împreună cu dl. A. D. Xenopol și cu D-l Gr. Alexandrescu luase însărcinarea să publice operele complete ale lui Creangă).

M'am îndreptat atunci la D-l Xenopol; D-sa însă mi-a spus că n'are în păstrare nici un manuscript de-a lui Creangă. Am rugat apoi pe un prieten, care cunoștea pe Dl. Gr. Alexandrescu, să-I scrie și să-l întrebe și pe dînsul în această privință. D-l Alexandrescu a răspuns că el nu are nici un manuscript de-a lui Creangă, dar că în albumurile lui Gruber și ale lui Beldiceanu se poate să se găsească bucăți inedite de la Creangă, adăogind că D-l Xenopol păstrează „o sumă de povești pornografice al căror autor e Creangă”.

Eu mi rămînea acuma altă, fără numai să aflu, dacă nu mai ar fi rămas manuscriptele lui Creangă în biblioteca răposatului Gruber. Mulțumită unui prieten și amabilității dl. Dr. A. Mendel, am fost pus pe cale să mă luminez în privința. Răposatul Gruber își luase însărcinarea să cerceteze

toate manuscriptele lui Creangă, pe care le avea în a sa păstrare, și să privilegheze publicarea lor. Murind însă Gruber, Doamna Gruber a vîndut D-lui Dr. A. Mendel biblioteca sa și a lui său. În care se găsea în păstrare și toate manuscriptele lui Creangă. Parte din cărțile cumpărate astfel, D-l Mendel le-a vîndut librarului Isvailiteanu, parte le-a păstrat. În cărțile păstrate erau și cele cîteva vravuri cu toate manuscriptele lui Creangă, dintre care pe cele mai multe D-l Mendel le-a aruncat afară ca netrebnice, iar rămășița („o sare de hărții de acestea“, după zisa D-lui Mendel) a dat-o D-l profesor de l. romînă Gh. Scobaî din Iași, fără nici o plată afară de o poveste pornografică de Creangă, intitulată „Nică cel prost“, pe care i-a dat-o numai cu împrumut.

Cele-lalte povești pornografice D-l Mendel zice că sînt de D-l. Xenopol, iar în sarcina de hărții dată D-lui Scobaî după zisa D-lui Mendel, o mulțime de însemnări (probabil cele pomenite în biografia făcută de D-l Gr. Alexandrescu) proverbe, brulioane de ale poveștilor cu miș de ștergături, scrisori ș. a. Intre cărțile nevîndute de D-l Mendel am văzut albumul răposatului Gruber, în care a scris Creangă trei fragmente din Amintirea a-IV., toate avînd data „Iași 1881, Iunie 29“. Copia acestor fragmente, făcută de Gruber împreună cu autograful prefetei lui Creangă la Povestile lui și o scrisoare a lui Gruber privitoare la editarea scrierilor de Creangă, D-l Mendel a avut bunătatea să mi le încredințeze. Eu le-am depus la Biblioteca Centrală din Iași. D-l Mendel a mai avut bunătatea să-mi împrumute o fotografie a lui Creangă de pe cînd era diacon. Am reprodus-o și, de cînd gata clăseul, va fi alipită la acest număr.

Ducîndu-mă la D-l Scobaî, l'am rugat să aibă bună-voință să-mi pună la îndămnă pe cîteva zile manuscriptele lui Creangă ce i-a fost date de D-l Mendel, spre a le putea cerceta. Dar însă, purtîndu-mă cu feliuri de vorbe și amînări, mi-a refuzat acest lucru.

În acest timp aflăm că manuscripte de-a lui Creangă se găsesc și la D-l Silvestru, student universitar. Și intru-în

Am mai spus că, pe cînd era elev în liceul internat, a găsit la vînzătoare la negustorul Nicolae Mihăilescu parte din manuscrisele lui Creangă, ce fusese cumpărate de la un jidan de la Iași. Din nenorocire parte din ele fusese întreprinse la învătirea mărfelor vîndute. Și iată ce numai a avut din partea D-l Silvestru să scăpe de peire:

1) Fragmente din poveștile: *Harap alb*, *Ivan Turbincă*, *Și pe trei ești* și din *Amintiri*.

2) O poveste intitulată: *Făt frumos fiul epei*, pe care nimeni nu a apucat s-o sfîrșască și care a fost publicată în *Revista literară*, (XXXII, 1928, p. 209-232) *Met. este acum în A. S. Cuză - Li. au*

3) O filă dintr-o comedie intitulată: „*Dragoste chioară și* *dragoste*” (acțiunea „se petrece în Tatarăș, loc frumos și *2 1937*
G.T.K.”).

În toate aceste foi îmi spune Dl. Silvestru că sînt scrise cu mîna și corectate de două sau trei ori. Dl. Silvestru nu mi-a putut arăta deocamdată, căci le are la țară; a avut însă bunăvoința să-mi împrumute de data asta o față din *Amintiri*, care va fi reprodușă în acest număr, dacă va fi găsit timpul.

Am cercetat apoi și printre cărțile rămase de la Creangă, și am vădit unde a murit, căci el avea obiceiul să scrie pe filele cărților fel de fel de însemnări. Am copiat cu luare aminte unele însemnările acestea și din ele voi pomeni și voi înșira unele în interesul cunoașterii lui Creangă.

1) *Alte multe răfele* („curățenie: de la baba Maria”; „dăruirea și întărirea dinților și a ginginilor” și altele de multe).

2) *Intocmirea neologismelor de prisos*. Pe fila unei grădinițe, Creangă a scris definiția neologismelor: „Neologisme sînt toate cuvintele introduse în limbă, unele fără trebuință și pentru care putem găsi un cuvînt românesc corespunzător, d. p. fructifer (roditor), compun (alcătuesc), a neologism (pe neologriji), unanim (într'o inimă), patern (părintesc), să stai în casa lui... (am fost în căutarea lui...) ș. a.”

Am mai spus că, pe cînd era elev în liceul internat, a găsit la vînzătoare la negustorul Nicolae Mihăilescu parte din manuscrisele lui Creangă, ce fusese cumpărate de la un jidan de la Iași.

Am mai spus că, pe cînd era elev în liceul internat, a găsit la vînzătoare la negustorul Nicolae Mihăilescu parte din manuscrisele lui Creangă, ce fusese cumpărate de la un jidan de la Iași.

Am mai spus că, pe cînd era elev în liceul internat, a găsit la vînzătoare la negustorul Nicolae Mihăilescu parte din manuscrisele lui Creangă, ce fusese cumpărate de la un jidan de la Iași.

3). *Cuvinte, rostiri, zicători, proverbe, ghicitori:*

„Intinat, pingărit, spureat Imprilistită.

„Hămisit de foame Motocei la rochie. Și cu chiți ou voi

„Nu se poate aciód de răul lor. Tare mi-î deșant sau de
mirare.

„S'a zorcăit. Umblă'n fleorturi. Face marazuri.

„Știe ea Smaranda, ce poamă de om ești tu, hi! hi!!!

„Măi Ioane, hai gata ești?—Gata, gata! Am legat vine

„și mai am cincî și apoi pun pe cirnu cu ochi la foc.

„Mă mănâncă ce mă mănâncă, da i-aș face-o eú.

„Nu-î om a cătărei (genetiv) = de samă.

„Aistuia mai n'ai ce-î face.

„Se vede că nu i-î prea îndămină Bălaei, că vine tală
pielea pe băț.

„Am fost și am văzut... Era și nu era.

„A zis c'a veni —, dacă n'a veni.

„Se vede e'a venit —, de n'a mai venit..

„Hup! zup, zup!

„De-abia mi-o duc,

„Și mi-o duc cu mestesug

„Pe doauă roate de plug!...

„Cât a cură, n'a da 'n gură.

„Vorba ceea: „Aista-î băetul gălătanul;

Care ș'a bēnt sumanul,

Și-a rămas într'un (numa'n) ilic

Și ăi ie dracul de frig“.

„Vorba ceea: „Ziua se teme de bivol, și noaptea meste
pe dēnsul“.

„Stămbi mănâncă țara și dreptii n'o lasă...

„E rău să te pui slugă la dirloagă și toate aú șartul

„Vrabia malai visază și calicul comindare.

„Intr'un crac bortos, șede dracul mănios (pușca).

„Supt un cărpănaș, joac'un epuraș (furca și fusul).

4). *Fel de fel:*

Pe pāretele unei cărți stă scris de Creangă: „La 1818

la 28 zile s-a săvârşit din viaţă părintele meu *Stefan* *de Petru Ciubotariu* şi sa-a înmormantat la Bise. din satul *...* langa targul frumos şi spre ştiinţă am însemnat—
(Ialason) I. Creangă. 1861 Septembrie 29 zile“.

Pe păretele altei cărţi se iscăleşte: „Le Diacre Creangue
1861 Mai 31“ şi apoi cu creionul adaogă: „Astăzi 16 Ia-
son 1872 s-a întâmplatu unu plăcutu accident pentru mine“.

Pe păretele din urmă a „Poeziilor populare“ de Alexandri
se scriu cu creionul de mîna lui Creangă următoarele:

la 2 Fevruarie, dimineata, pe la vr'o 6 $\frac{1}{2}$ ceasuri, am
văzut un curecubeu frumos in spre răsărit, privindu-l din
coridorul arhondaricului de la Mănăstire Neamţului, când
am fost cu V. G. Mortun să vedem pe M. Eminescu!..
Pe el omet de vr'o palmă domneasă de gros in una şi
ceaptea 2 Fevruarie 1887.

Acum, după atăta amar de secetă, adecă in 2 (două)
Septembrie st. vechiu, pe la 3 ceasuri după ameză, ear
am văzut un curecubeu tot spre răsărit. 1887 Sept. 2.
I. Creangă“.

Pe o filă a cărtei „De obşte Geografie ş. c. l. de Amfio-
le Hotiniul, 1795“ scrie Creangă: „Din cărţile subscrisului
meu Creangă 1878. Dăruită mie de d-l Mihail Eminescu
momentul scriitor şi cel mai mare poet al Românilor. 1878.
Nu lipseşte din ea nici o filă. I. Cr.“

mai şi cîteva pornografii populare scrise pe filele cărţilor.

b) Corecturi la *Amintiri*, făcute pe textul *Convorbirilor*
scriso:

la pag. 9, rîndul 21: clămpănea de bătrîn *ce era*1).

la pag. 20, rîndul 23: iar pe soră-ta *Ioana*, de grăbiţi ce
am fost.

la pag. 25, rîndul 11: Şters „Dumitru pe la Pîrăul Cîrjei“
şi scrie: „*Alecsic-so* [sic] *de la Dorna*“.

la pag. 57, rîndul 24: „Pe semne te mîntîncă spinarea,
am văd leu *măi fică!*“

1) Adaogirile sa-a îndrăptările sînt subliniate, iar pag şi rîndul e
de tot II, Serieri 1892, Iaşi.

la pag. 59, rîndul 21: „cîte-a pătimit sireaca din pricina mea și eî din pricina ei. i-ați plînge de milă“.

la pag. 84, rîndul 2: „Unii cîntău la psaltichie cîntău cu ifos,

„Ison, oligon, petasti,

„Două chendime, homilt.“, pînă ce răgușău...

la pag. 84, rîndul 23: „nu mi s-a dat a vedea;“

la pag. 93, rîndul 24: „ne trezim cu popa Buligă, ce-i zicea și Ciucălău“.

la pag. 105, rîndul 20: „le pune la uscat pe vatră deoparte“.

la pag. 106, rîndul 4: „îți trîntese scroambeie de cap“, șters ciubotele.

la pag. 114, rîndul 17: „Na-ți-o bună, că țam frîntă, zise Trăsnea“.

la pag. 167, rîndul 11: „Să dea Domnul, cucoane, să fie alt-fel, că mie unuia nu mi-a părea rău...“

6). Pe unele file stă scris titlul său schițarea unor povesti sau anecdote. Așa bunăoară: „Poveste. Un țigan care a clucit un bostan“. „Povestea cum a răsărit sambu-le (sic) de bostan vîzînd cu ochii din datul femeii cu baligă pe jos“. Apoi „Mamă, mare cap mai are popa ista (anecdota)“. În sfîrșit următoarele rînduri le-am găsit scrise în două locuri:

„De unde—? Cum—? și cîte—?— Din Epir în Atena, Teodor— și 5 sute...—

Din cele de mai sus luminat se vede că, cu toată buna mea voință, gîndul de a face o cercetare asupra manuscrisurilor lui Creangă, nu l-am putut aduce la îndeplinire. Ș'atunci am chîtit că făcînd această notiță, voi fi poate de vre-un folos celor care vor dori să încerce acelaș lucru.

Nu mă pot însă opri de a face cîteva constatări, ce răsar mai puternic din rîndurile de mai sus, din prefata D-lui Xenopol la volumul de Povesti a lui Creangă, și din următorul pasaj din scrisoarea lui Gruber mai sus amintită¹⁾.

1). Această scrisoare purtînd data 16 IANUAR 1890 IASI era adresată D-lui Constantin I. Creangă, căpitan în geniu, Brăila. Se vede însă că tocmai în acest timp venise căpitanul la Iași, scrisoarea n-a mai fost trimisă. Asta se poate deduce din începutul scrisorii: „Dupre eum spuseseși mă așteptam să te vîd din zi în zi și de acum tot amînam de a-ți scrie“.

„El vine Morțun pentru a ne înțelege asupra cumpărării (colilor din manuscris tipărite de el). Cu dînsul vom face un contract prin care el va vinde drepturile de editură, ce le avea de la părintele său.

Aceia a fost Xenopol la noi și a văzut cele ce am făcut și ne-am ocupat asupra modului de studiere, apoi am luat o serie de decisiuni pe care le-am consemnat într'un proces verbal pe l'am iscălit cu toții și care se află în păstrarea mea. Iată deciziunile noastre :

1) Ne va face întâi o ediție în formatul celor 10 coale cumpărate de la Morțun, în 3 volume: I) *Povești*, II) *Amintiri și Anecdote*, III) *Studiul asupra lui Creangă și Varia*.

2) Ediția aceasta va fi ilustrată și anume la *Povești* de fiecare cîte o ilustrație, iar la *Amintiri* cu ilustrații separate și intercalate. Ilustrațiile se vor face la Paris după fotografii și material de desen din țară.

3) Ediția aceasta va fi pusă în vînzare odată, adică odată cele 3 volume împreună.

4) În afară de această ediție se vor scoate poveștile într'o ediție populară fie-care aparte, adăogînd și ilustrația respectivă.

5) Ne va cumpăra de la V. G. Morțun cele 1600 exemplare în 10 tomi separate, cu prețul plătit de el tipografului [adică 720 lei] plus costul titlului pentru ediția de lux“.

Nici unul din cele patru puncte n-a fost pe de-a'ntregul dus la îndeplinire. Și ceea ce-î mai dureros este că scrierile lui Creangă cuprinse sub cuvîntul „*Varia*“, ce aveau să fie publicate în vol. III, după scrisoarea lui Gruber, sau în vol. II, după următoarele rînduri din prefața D-lui Xenopol): :

„Al doilea volum va conține . . . și cîteva *Fragmente* din *Amintiri*, pe care nu apucă să le isprăvească (*Creangă*)“—se pot considera ca pierdute odată cu pierderea în cea mai mare parte a manuscrisurilor lui Creangă. Iar acei în potriva cărora se potem plînge și se vor plînge acei ce în viitor vor voi să realizeze opera lui Creangă pentru pierderea manuscrisurilor, pot să se pot vedea din această notiță. Ușurința lor se vede și din faptul că iată aū trecut 10 ani de la moartea neîntreținutului povestitor și totuși pe mormîntul lui se întinde paștele și pustiul : o cruce de piatra măcar nu stă la capul lui Creangă !

Cit despre soarta nenorocitelor manuscrise rămase de la Creangă, putem acum spune cele ce urmează: Comitetul ce s'a însărcinat cu editarea scrierilor lui Creangă, a îndreptat lui Gruber spre studiere *toate* manuscriptele lui Creangă. La moartea lui Gruber aceste manuscripte au fost luate să fie vândute împreună cu biblioteca lui. Cumpărătorul a aruncat partea cea mai mare dintr-însele și probabil că parte din acestea au fost găsite de Dl. Silvestru la negustorul Măhăilescu; cea-laltă parte a dat-o D-lui profesor Gh. Sauter în păstrarea căruiia sînt astăzi. Iar poveștile pornografice afară de *povestea lui Ionică cel prost*, care se află la I. I. Scobai—se găsește în manuscrisul original la D-l Dr. Obucă, directorul serviciului sanitar, cumpărat de la căpitanul Creangă, după cum aflu în urma cercetărilor mele făcute în București.

Gh. Teodorescu-Kirileanu.

(completarea)

~~NOTA~~ (se reproduce cu amendă)
 În Ziarul „Evenimentul” cu data 20 oct 1902
 Virginia Ed. Gruber asupra informațiilor date de mine
 mai sus.

În același ziar cu data 26 Oct. 902 ~~este~~ răspunsul
 (încheierea la ziarul alăturat)

→ Completarea acestei note în Cafe nouă
 în Șezătura VII (1902) pag. 155.